

Sygn. akt I UK 386/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 marca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania A. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w P.
o prawo do świadczenia przedemerytalnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 4 marca 2020 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 5 czerwca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
wyrokiem z dnia 4 marca 2018 r., po rozpoznaniu apelacji organu rentowego od
wyroku Sądu Okręgowego w P. z dnia 11 kwietnia 2017 r. zmienił zaskarżony
wyrok i oddalił odwołanie ubezpieczonego A. K. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń

Spółecznych Oddziału w P. odmawiającej przyznania mu prawa do świadczenia przedemerytalnego od dnia 16 czerwca 2015 r.

W sprawie tej ustalono, że ubezpieczony (ur. 18 sierpnia 1956 r.) w dniu 20 czerwca 1974 r. ukończył Zasadniczą Szkołę Zawodową w Fabryce (...) w P., uzyskując uprawnienia do wykonywania zawodu tokarza. Naukę w tej szkole rozpoczął 1 września 1971 r. i już od pierwszej klasy uczęszczał na zajęcia praktyczne. W pierwszym roku nauki były to dwa dni w tygodniu praktycznej nauki zawodu, natomiast w drugim i trzecim roku nauki trzy dni na tydzień. Z tego tytułu otrzymywał co miesiąc wynagrodzenie, ponieważ w klasie pierwszej zarabiał 150 zł, w drugiej 300 zł, a w trzeciej klasie - 450 zł. Praktyki zawodowe w pierwszej i drugiej klasie odbywały się w warsztatach szkoły przy ul. P. w P. na frezarni, w dziale montażu kombajnów lub na tokarni, które trwały wtedy 6 godzin. Natomiast w trzeciej klasie praktyki odbywały się już na terenie Fabryki (...) w P. i trwały po 8 godzin dziennie. Prac tam została podjęta 18 marca 1974 r. trwała do końca roku szkolnego i była warunkiem uzyskania świadectwa kończącego Zasadniczą Szkołę Zawodową. Odwołujący się ani jego opiekuni prawni nie podpisywali umowy o praktykę z zakładem pracy. Stosowne umowy były podpisywane pomiędzy dyrektorem szkoły przyzakładową a Fabryką (...). W okresie do 1971 r. do 1974 r. przyzakładowa Szkoła Zawodowa Fabryki (...) w P. rozliczała się ze składek pracowniczych na podstawie deklaracji rozliczeniowych bezimiennych.

Ubezpieczony w dniu 30 listopada 2014 r. został zwolniony z firmy E. Sp. z o.o. z siedzibą w G. w trybie zwolnień grupowych (art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 13 marca 2003 r. o szczególnych zasadach rozwiązywania z pracownikami stosunków pracy z przyczyn niedotyczących pracowników). Z dniem 8 grudnia 2014 r. został zarejestrowany w Miejskim Urzędzie Pracy w P. jako bezrobotny z prawem do zasiłku w wysokości 120%, a 15 czerwca 2015 r. złożył wniosek o przyznanie świadczenia przedemerytalnego udowadniając 38 lat i 24 dni okresów składkowych i nieskładkowych.

Sąd pierwszej instancji uznał, że stanowisko organu rentowego wyrażone w zaskarżonej decyzji było wadliwe. Spór w przedmiotowej sprawie sprowadzał się do oceny, czy ubezpieczonemu można zaliczyć okres praktycznej nauki zawodu w przyzakładowej Zasadniczej Szkole Zawodowej Fabryki (...) w P. od 1 września

1971 r. do 20 czerwca 1974 r. do ogólnego stażu pracy. W spornym okresie odbywał on praktykę zawodową na zasadach odpłatności pracy. Na dowód pobierania nauki w Zasadniczej Szkole Zawodowej Fabryki (...) w P. ubezpieczony przedstawił świadectwo jej ukończenia, które nie zostałyby wydane bez uprzedniego odbycia praktyk zawodowych, odbywanych od marca 1974 r. się w pełnym wymiarze czasu pracy, tj. po 8 godzin dziennie. Uzasadniało to przyjęcie, że w spornym okresie ubezpieczony miał status pracownika młodocianego, przeto okres ten jest okresem składkowym w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 53 ze zm., dalej jako „ustawa emerytalna”) i powinien być doliczony mu się do ogólnego stażu pracy wymaganego nabycia przez niego prawa do świadczenia przedemerytalnego.

Sąd drugiej instancji podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji, iż odwołujący się w spornym okresie odbywał praktyki zawodowe, a niesporządzenie pisemnej umowy o nauce zawodu nie przesądza o braku możliwości zakwalifikowania spornej pracy jako okresu składkowego z art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej, ale uznał, że zgodnie z art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy emerytalnej za okresy składkowe uważa się przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. okresy zatrudnienia po ukończeniu 15 roku życia na obszarze Państwa Polskiego w wymiarze nie niższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy, jeżeli pracownik w tym czasie pobierał wynagrodzenie za pracę lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego: chorobowy, macierzyński lub opiekuńczy albo rentę chorobową. W spornym okresie obowiązywał 46 godzinny tygodniowy wymiar czasu pracy, natomiast ubezpieczony odbywał praktyki, za które otrzymywał wynagrodzenie, w pierwszym roku nauki dwa razy w tygodniu po 6 godzin dziennie, tj. 12 godzin tygodniowo, w drugim roku nauki trzy razy w tygodniu po 6 godzin dziennie, tj. w wymiarze 18 godzin tygodniowo. W konsekwencji pracował w wymiarze niższym niż połowa ówczesnego pełnego wymiaru czasu pracy. W konsekwencji sporny okres nie mógł w ocenie Sądu drugiej instancji zaliczony do okresów składkowych. Dopiero w trzecim roku nauki się odbywał zajęcia praktyczne przez 3 dni w tygodniu po 8 godzin dziennie, tj. w wymiarze 24 godzin tygodniowo, który przekraczał połowę pełnego wymiaru czasu pracy i tylko ten okres może być

zaliczony do wymaganych okresów składkowych. Uzupełnienie wykazanego przez stażu 38 lat i 24 dni okresem praktycznej nauki zawodu w ostatnim roku nauki zawodu od 1 września 1973 r. do 20 czerwca 1974 r. (9 miesięcy i 20 dni) powoduje, iż łączny staż pracy wynosi jedynie 38 lat 10 miesięcy i 14 dni. Dlatego nie było podstaw do uznania, że ubezpieczony spełnił warunek, o którym mowa w art 2 ust. 5 ustawy z dnia 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2019 r., poz. 2173), ponieważ nie wykazał okresu uprawniającego do świadczenia przedemerytalnego w rozmiarze co najmniej 40 lat.

W skardze kasacyjnej ubezpieczony zarzucił naruszenie: 1/ art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. a ustawy emerytalnej przez niewłaściwe zastosowanie w sytuacji, gdy sporne zatrudnienie w charakterze młodocianego miało miejsce na obszarze Państwa Polskiego i odbywało się na warunkach określonych w przepisach obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1975 r., co uzasadniało zastosowanie art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej i potraktowanie tego okresu jako składkowego, a tym samym potwierdzało spełnienie przez niego brakującego warunku przyznania mu prawa do świadczenia przedemerytalnego; 2/ art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 2 lipca 1958 r. o nauce zawodu, przyuczania do określonej pracy i warunkach zatrudniania młodocianych w zakładach pracy oraz o wstępnym stażu pracy (Dz.U. z 1958 r. Nr 45, poz. 226 ze zm.) przez niezastosowanie i niezaliczenie okresu pracy młodocianego do okresu składkowego na podstawie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit a ustawy emerytalnej, w celu ustalenia prawa do świadczenia przedemerytalnego; 3/ art. 382 w związku z art. 233 § 1 w związku z art. 328 § 2 oraz w związku z art. 391 § 1 k.p.c. przez uznanie, że wymiar czasu pracy odwołującego się jako pracownika młodocianego nie przekraczał połowy czasu pracy, podczas gdy nie ma dowolności w zakresie zaliczenia tylko zaliczenia do czasu pracy praktycznej nauki zawodu, do której należało uwzględnić także czas obowiązkowego kształcenia (nauki).

Skarżący wniósł o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jako oczywiście uzasadnionej, a w konsekwencji o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie o jego uchylenie i orzeczenie co do istoty sprawy przez przyznanie skarżącemu prawa do świadczenia przedemerytalnego oraz zasądzenie od organu rentowego na rzecz

skarżącego kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniosł o jej oddalenie oraz o zasądzenie od skarżącego na jego rzecz kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zawierała usprawiedliwione podstawy kasacyjnego zaskarżenia ze względu na naruszenie art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej, który stanowi, że za okresy składkowe uważa się przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. okresy zatrudnienia młodocianych na obszarze Państwa polskiego na warunkach określonych w przepisach obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1975 r. Taki stan rzeczy ustaliły Sądy obu instancji, tyle że Sąd drugiej instancji bezpodstawnie i wadliwie ocenił, że sporny składkowy okres zatrudnienia ubezpieczonego w charakterze młodocianego pracownika, który za wynagrodzeniem odbywał praktyki zawodowe w warsztatach szkolnych przyzakładowej szkoły zawodowej Fabryki (...) w P. oraz w tej fabryce, które objęte były programem i warunkiem uzyskania świadectwa kończącego przyzakładową szkołę zawodową, nie stanowił okresu zatrudnienia po ukończeniu 15 roku życia w rozmiarze nie niższym niż połowa pełnego (ówcześnie 46 godzinnego) tygodniowego wymiaru czasu pracy w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 1a ustawy emerytalnej. Tymczasem okresy składkowe wymienione w tym przepisie oraz w art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej nie są tożsame, ponieważ w pierwszej z tych norm chodzi o „zwykłe” zatrudnienie pracownicze wykonywane po ukończeniu 15 roku życia w wymiarze co najmniej połowy wymiaru czasu pracy, natomiast art. 6 ust. 2 pkt 3 reguluje „szczególne” zatrudnienie młodocianych na warunkach określonych w przepisach obowiązujących przed dniem 1 stycznia 1975 r., które co do zasady uzależniały dopuszczalność pracowniczego zatrudnienia od ukończenia nauki zawodu lub przyuczenia do wykonywania określonej pracy na warunkach określonych w zmieniających się przepisach o zatrudnianiu młodocianych, którzy ukończyli co najmniej 14, a później 15 lat. Takie szczególne akty prawne określały

odrębnie szczególny rozmiar czasu pracy pracowników młodocianych zatrudnianych w celu nauki zawodu lub przyuczenia do wykonywania określonej pracy. Oznaczało to, że okresem składkowym był nie tylko „zwykły” okres zatrudnienia po ukończeniu 15 lat życia w rozmiarze nie niższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy, jeżeli w tych okresach pracownik powyżej tej granicy wiekowej pobierał wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego (art. 6 ust. 2 pkt 1 lit a ustawy emerytalnej), ale także każdy okres zatrudnienia w charakterze młodocianego pracownika, który był zatrudniony za wynagrodzeniem na obszarze Państwa polskiego na warunkach określonych w przepisach o nauce zawodu lub przyuczeniu do wykonywania określonej pracy, w ustawowo określonym rozmiarze czasu pracy wymaganego od młodocianego (art. 6 ust. 2 pkt 3 tej ustawy). Skoro według miarodajnych ustaleń Sądów obu instancji, ubezpieczony podczas nauki zawodu w zakładowej szkole zawodowej odbywał odpłatne „praktyki zawodowe” w pełnym rozmiarze wymaganego czasu pracy w ramach szczególnego zatrudnienia młodocianego, to sporny okres pracowniczego zatrudnienia na warunkach określonych w przepisach obowiązujących podczas nauki zawodu w przyzakładowej Zasadniczej Szkole Zawodowej Fabryki (...) w latach 1971-1974 był okresem składkowym, o którym mowa rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej, choćby wymieniona fabryka nie objęła ubezpieczonego zakresem pracowniczych ubezpieczeń społecznych z tytułu odpłatnego zatrudniania ówczasie młodocianego ubezpieczonego z tytułu umów zawieranych z dyrektorem wymienionej szkoły. Taki stan rzeczy oznacza, że okresem składkowym, o którym mowa w art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej, jest każdy okres odpłatnego zatrudnienia młodocianego w szkole przyzakładowej na warunkach określonych w przepisach o zatrudnieniu młodocianych obowiązujących przed 1 stycznia 1975 r., choćby rozmiar faktycznego zatrudnienia młodocianego był niższy niż połowa ówczasie obowiązującego pełnego wymiaru czasu pracy (art. 6 ust. 2 pkt 1 lit a tej ustawy).

Niezależnie od powyższego, autor skargi kasacyjnej zwrócił uwagę, że do czasu pracy w spornym okresie zatrudnienia ówczasie młodocianego należało wliczać czas jego doksztalcania zawodowego podczas zajęć lekcyjnych „doksztalcających w wymiarze średnio 7-8 godzin dziennie”, choć w rozmiarze nie

większym niż 18 godzin tygodniowo (art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 2 lipca 1958 r. o nauce zawodu, przyuczania do określonej pracy i warunkach zatrudniania młodocianych w zakładach pracy oraz o wstępnym stażu pracy, Dz.U. Nr 45, poz. 226 ze zm.), co także potwierdzało, że ubezpieczony w każdym roku nauki zawodu był młodocianym pracownikiem zatrudnionym w wymiarze nie niższym niż połowa wtedy obowiązującego pełnego wymiaru czasu pracy.

Równocześnie w składzie orzekającym ujawniły się rozbieżności na gruncie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 1996 r., II URN 2/19 (OSNAPiUS 1996 nr 17, poz. 255), w którym został wyrażony kontrowersyjny pogląd, że okresy nauki w zasadniczej szkole zawodowej „kolejowej” nie były okresami składkowymi w rozumieniu art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 17 października o rewaloryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw (Dz.U. Nr 104, poz. 450 ze zm.), już i tylko z powodu niezachowania formy pisemnej zawarcia umów o naukę zawodu pomiędzy zakładem pracy a młodocianym. Tymczasem ówczesne zasadnicze szkoły zawodowe funkcjonowały albo jako szkoły powszechnego systemu oświaty, w których uczniowie korzystali wyłącznie ze statusu uczniów aplikujących do uzyskania wybranego zawodu w warsztatach danej szkoły zawodowej i bez jakiegokolwiek wynagrodzenia ze strony zasadniczej szkoły zawodowej, albo jako przyzakładowe szkoły zawodowe, w których prowadzące je zakłady pracy (fabryki) kształciły na zaspokojenie własnych potrzeb kadrowych młodocianych pracowników za wynagrodzeniem pobieranym w ramach i z tytułu nauki zawodu. W takich przypadkach stosowana ówczesnie niezgodna z prawem praktyka odpłatnego zatrudniania młodocianych na podstawie umów „o organizowanie praktyk” zawieranych przez dyrektora przyzakładowej (fabrycznej) szkoły zakładowej z pracodawcami stanowiła obejście imperatywnych przepisów o zatrudnianiu za określonym wynagrodzeniem młodocianych na podstawie indywidualnych umów o naukę zawodu według odrębnych aktów prawa pracy, przeto niesporządzanie wymaganych indywidualnych umów o pracę w celu przygotowania zawodowego lub przyuczenia do wykonywania określonej pracy nie stanowiło przeszkody w kwalifikowaniu okresów spornej odpłatnej pracy młodocianych jako okresów składkowych w rozumieniu art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy emerytalnej (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 23 kwietnia 1999 r., II UKN 593/98,

OSNAPiUS 2000 nr 12, poz. 485; 2 lutego 2000 r., II UKN 349/99, OSNAPiUS 2001 nr 11, poz. 398; 28 czerwca 2016 r., I UK 256/15, LEX nr 2093747; lub 13 grudnia 2017 r., III UK 286/16, LEX nr 2428768).

Uznając, że te istotne rozbieżności wymagają uprzedniego suwerennego wyjaśnienia i rozważania przez Sąd drugiej instancji, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ k.p.c.